

УТИЦАЈ ВРСТЕ ОДБРАМБЕНИХ ОПЕРАЦИЈА КОВ-А НА ОРГАНИЗАЦИЈУ ИСХРАНЕ ПРИПАДНИКА ВОЈСКЕ СРБИЈЕ И ОС САД

Владимир Т. Катанчевић
Министарство одбране Републике Србије,
Кабинет министра одбране
Раде Славковић
Универзитет одбране у Београду, Војна академија
Славиша Арсић
Универзитет одбране у Београду, Војна академија

Ратни потенцијал државе умногоме зависи од способности адекватног коришћења економских, привредних и индустријских извора и резерви. Усмеравање наведених ресурса на право место, у правој количини и у право време је суштина ефикасне логистичке подршке свих врста операција. Комплексност пружања логистичке подршке расла је упоредно са комплексношћу операција, као и са непредвидивошћу услова у којима се оне изводе. Утицај техничко-технолошког развоја, осавремењавање наоружања и војне опреме и велика динамика промена у спољашњем окружењу створили су потребу брзе употребе оружаних снага и наметнуле проблем стварања услова за правовремено и непрекидно снабдевање јединица материјалним средствима и њихову одрживост.

Нивои и врсте операција оружаних снага утичу на стварање претпоставки за пружање логистичке подршке, па самим тим и исхране људства ангажованог приликом њиховог извођења. Исхрана треба да буде прилагођена борбеним условима, па поједине врсте операција намећу мању или већу сложеност и динамику приликом реализације задатака логистичких функција опште логистике и снабдевања.

Кључне речи: *одбрамбена операција Копнене војске, логистичка подршка, артикли хране, исхрана*

Увод

Ратна искуства, почевши од освајања Александра Македонског до сукоба савременог доба, уче да је логистика важан и неодвојив део ратовања. Вероватно најстарији извор овог појма потиче из грчког језика и речи *logisticos*, који се односи на неког који је вешт или искусан у рачунању. У војсци Луја XVI постојао је

официр назван „*maréchal de logis*” који у данашњој терминологији одговара логистичком официру надлежном за управљање камповима и организовање маршева и конака.¹ Након завршетка француске револуције, ова дужност престаје да постоји, али термин *logistique* остаје у употреби.

Индустријска револуција, технолошки развој и њихов утицај на повећање ватрене моћи и мобилности војне силе наметнула је потребу, поготово великим војним системима, за увођење логистичког типа организације. Термине логистика и логистичка подршка у званичну употребу први пут је увео НАТО 1949. године, у смислу пружања материјалне, кадровске и здравствене подршке оружаним снагама. Термин логистика се раширио изузетно брзо и обухватио не војне секторе. Компаније које су примењивале овај концепт успевале су да савладају економске тешкоће много брже од својих конкурената, рационализацијом пословања. Због великог обима појма логистика, њено универзално дефинисање је изузетно тешко. Међутим, њен циљ, у војном смислу, јасан је: да подржи ратне напоре и обезбеди снаге које воде рат потребним средствима и материјалом.

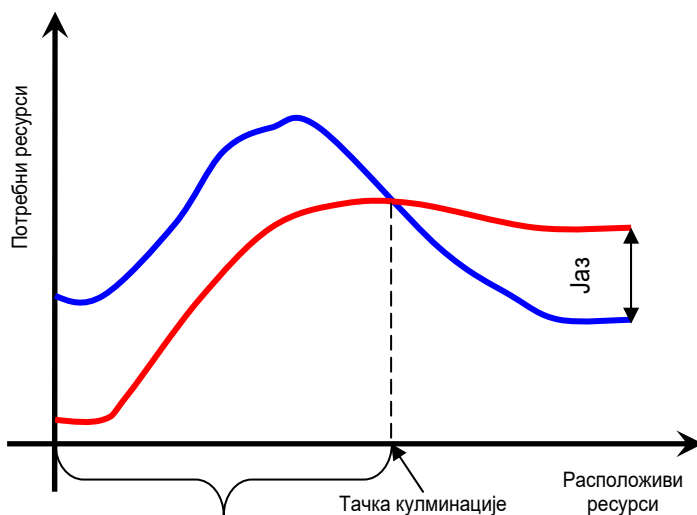
Основе логистичке подршке операција оружаних снага

Логистика представља процес којим се расположиви извори претварају у средства неопходна за подршку снага у сукобу и подразумева планирање и обезбеђење добара и делатности на националном или/и међународном нивоу, ради задовољења цивилних, војних или других потреба, док логистичка подршка представља операционализацију теорије и праксе логистике у организацији свих нивоа и елемената одређеног система. Како је то прецизирано Доктрином логистике Војске Србије „организација система логистичке подршке у Војсци успостављена је од стратегијског до тактичког нивоа кроз управне и извршне органе.”²

Већина логистичких процеса треба да се одвија у континуираним и периодичним временским интервалима, без обзира на непланиране догађаје у зони операције, који ће неминовно утицати на њихову реализацију. Претпостављајући да је, квалитативно гледано, стандард средстава и опреме који су предмет логистичких потреба уравнотежен и проверен пре извођења операције, као и да је транспорт тих средстава до крајњих корисника обезбеђен, логистичке процесе можемо посматрати кроз две димензије: квантитативну и временску. Квантитативни јаз може настати између стварних потреба за ресурсима и расположивих количина, док временски јаз настаје између тачака у времену када је ресурс потребан у рејону извођења операција и када је достављен.

¹ Kress, M.: *Operational logistics – The Art and Science of Sustaining Military Operations*, Springer Science+Business Media, New York, 2002, стр. 3.

² Доктрина логистике, Медија центар „Одбрана”, Београд, 2012, стр. 23.

Слика 1 – Однос потребних и расположивих ресурса и тачка кулминације³ приликом извођења операција

На почетку извођења операција разлика између количине ресурса које стоје на располагању јединицама је у односу на потражњу највећа, због резерви које су попуњене најмање до норме. Тачка кулминације, приказана на слици 1, представља критичну тачку у којој се количина расположивих материјалних средстава поклапа са тренутним потребама. Количина ресурса, уз неометане могућности снабдевања, треба да буде позиционирана најмање у нивоу ове тачке, под условом неометане дистрибуције до крајњих потрошача.

Диспропорција између расположивих ресурса и потражње јединица може настати из неколико разлога: када је акумулација снага у рејону извођења операција већа него стопа акумулације логистичких ресурса, када границе рејона извођења операција расту брже него што то капацитети логистике могу да издрже, када стопа потрошње прелази капацитет логистичке мреже и постојеће ресурсе, када дође до угрожавања мреже снабдевања због дејства непријатеља или временских неприлика итд. Трендови у извођењима борбених дејстава намећу потребу замене великих централизованих материјалних резерви са ефикасним, строго контролисаним децентрализованим системом брзе дистрибуције и транспорта путем палетних система. Чине се напори да се елементи логистичке подршке што више приближе првој линији, а да се при томе не угрозе логистичке јединице.

Имајући у виду да је логистичка подршка континуиран и целовит процес, њена подела по нивоима у литератури, у зависности од концепата који се примењују у оружаним снагама појединих држава, може бити прилично нејасна. Опште правило

³ Kress, M.: Operational logistics – The Art and Science of Sustaining Military Operations, Springer Science+Business Media, New York, 2002, стр. 87.

је да ће се стратегијска и оперативна логистика преклапати у рејону извођења операција, док ће оперативна и тактичка логистика бити преклопљене у зони дејстава. Поштујући капацитете као логистичке потенцијале, центар сваког логистичког система чине компоненте дистрибуције и снабдевања, стварајући „крвоток” до борбених јединица који се састоји од мреже база, институција, организација, процедура, транспортних могућности и система комуникација, нарочито на оперативном нивоу. На овом нивоу логистика би требало да представља везивно ткиво између националне економске и материјалне базе и јединица које учествују у операцијама. Она на најефикаснији начин преводи стратегијски потенцијал државе, предвиђен за извођење операција у процесе којима се задовољавају конкретне потребе јединица оперативног и тактичког нивоа за извођење конкретних операција.

У војним организацијама ефикасна и ефективна логистичка подршка представља један од одлучујућих фактора за успешно извођење операција, живот, рад, морал, психофизичко и здравствено стање њених припадника. Према Доктрини логистике Војске Србије, логистичка подршка представља операционализацију општих поставки теорије и праксе логистике у организацији система одбране. „Систем логистичке подршке је посебан систем којим се усклађеним односом, организацијом и ангажовањем логистичких служби реализује материјална, здравствена и инфраструктурна подршка система одбране.”⁴ Организовање и функционисање логистике подразумева пројектовање и успостављање складне, економичне и динамичке организације која је повезана са одговарајућим државним институцијама и субјектима друштва на основу законских овлашћења, користећи расположиве могућности друштва на принципу обједињавања снабдевачких, дистрибуционих, производних и услужних делатности и капацитета у оквиру логистике система одбране Републике Србије за реализацију мирнодопских и ратних циљева и задатака.

Утицај врсте одбрамбене операције КоВ-а на организацију исхране припадника Војске Србије

Логистички органи Војске, у оквиру својих надлежности, реализују шест основних функција логистичке подршке: снабдевање, одржавање, општу логистику, транспорт, здравство и инфраструктуру. Извори за снабдевање артиклима хране у Војсци Србије могу бити: производња, материјалне резерве, набавка на тржишту, ратни плен, природни извори и ресурси других земаља партнера, савезника и пријатељских земаља.⁵ Исхрана је у надлежности интендантске службе и суштински је позиционирана на пресеку задатака из области функције снабдевања (снабдевање артиклима хране, критеријуми следовања и ешелонирање ратних материјалних резерви) и опште логистике (исхрана). Оваква подела не омогућава интегрисану и ефикасну реализацију задатака интендантске подршке, јер су ови задаци директно повезани и зависни један од другог.

⁴ Доктрина логистике, Медија центар „Одбрана”, Београд, 2012, стр. 17.

⁵ Доктрина логистике, Медија центар „Одбрана”, Београд, 2012, стр. 21.

Исхрана припадника оружаних снага током извођења операција, као један од тежишних задатака интендантске подршке, треба да створи услове за квалитетно и потпуно задовољавање енергетско-биолошких потреба припадника Војске. Артикали хране потребни за реализацију исхране припадају групи интендантских покретних ствари. Према Правилнику о општим логистичким потребама у МО и ВС, интендантске покретне ствари се, према структури, деле на:⁶

- интендантску опрему:
  - интендантска војна опрема,
  - остала интендантска опрема;
- интендантски материјал:
  - интендантски потрошни материјал:
    - артикли људске и сточне хране,
    - вода за пиће,
    - покретне ствари намењене за обраду и пречишћавање воде, одржавање личне и колективне хигијене људи, посуђа и прибора, чишћење стационарних и логорских просторија, као и покретних ствари за одржавање одеће, обуће и осталих интендантских покретних ствари,
      - простирка,
      - огрев,
      - средства за осветљење и
      - остали потрошни материјал из надлежности интендантске службе.
    - резервни делови и репроматеријал за интендантске покретне ствари;
  - интендантски ситан инвентар.

Нивои и врсте операција Војске Србије утичу на стварање претпоставки ради пружања логистичке подршке, па самим тим и исхране људства ангажованог приликом извођења операција. Потребно је да правовремена, непрекидна и потпуна логистичка подршка одговара ситуацији у рејону извођења операција, те различите врсте операција намећу мању или већу сложеност и динамику приликом реализације задатака логистике.

Одлике логистичке подршке одбрамбених операција у Војсци Србије

Одбрана као вид борбених дејстава са аспекта логистичке подршке омогућава повољнији избор рејона размештаја јединица због: познавања самог терена и комуникација, веће ширине и дубине зоне (рејона) дејства, повољније могућности за избор и смањење путева за дотур и евакуацију, одржавања комуникација и објеката на њима, као и регулисања и контроле саобраћаја. Такође, утрошак убојних борбених средстава и погонских средстава је повећан у припреми одбрамбене операције, док је за време извођења борбених дејстава мањи него у току напада, услед сажимања борбеног распореда и смањених могућности за коришћење ратног плена, изузев у случају противудара и разбијања ваздушног десанта непријатеља у дубини зоне одбране. Смањене су могућности и отежано је извлачење и евакуација тежих техничких материјал-

⁶ Правилник о општим логистичким потребама у Министарству одбране и Војсци Србије – пречишћен текст, СВЛ 31/2011, члан 20, стр. 508.

них средстава услед потенцијалних дејстава непријатеља, отежано је проналажење, евакуација и збрињавање повређених и оболелих, особито при масовним губицима од евентуалних дејстава НХБ средстава непријатеља, јер ће непријатељ тежити да искористи на овај начин створену брешу у одбрани и брзо продре у дубину распореда.

У Војсци Србије логистика се на тактичком нивоу, зависно од простора и врсте операције, начелно развија на 20 до 40 километара од линије фронта, односно на таквој удаљености да се у току једне ноћи може обавити дотур до јединица и повратак возила. Површина рејона размештаја логистичке јединице на тактичком нивоу износи око 25 до 30 км², појединих станица око 2 км², а станица за снабдевање и више. Станице у оквиру тактичког нивоа развијају се на међусобној удаљености од 1 до 2 километара. При избору локације за развој јединица логистике, одлуке треба да се доносе уз уважавање оперативних, организационих и технолошких критеријума, максимално користећи постојеће објекте и инфраструктуру територије, уз минимална улагања ресурса за подешавања постојећих објеката и уређење земљишне просторије. Треба успоставити добру просторну међузависност компоненти, односно технологију и људе уклопити у један систем, а затим ваљаним дневним вођењем стварати услове за реализацију наменских задатака.

Реализација опште логистике организоване на овај начин прилагођава се особено-стима конкретне одбрамбене операције. Јединице се у току одбране најчешће снабдевају из резерви претпостављене команде и месних извора, а резерве интендантских материјалних средстава планирају се и обезбеђују у обиму који ће задовољити потребе за све време трајања задатка. Интендантске јединице распоређују се у рејону на дубини која обезбеђује најповољније услове за рад и премештају се у складу са померањем оперативног распореда и када су угрожене од непријатељевог дејства.⁷

Када се у одбрану прелази из непосредног додира, за реализацију осталих делатности често нема могућности или се оне реализују у обиму који дозвољава тренутна ситуација у зони извођења операције. Снабдевање интендантским покретним ствари-ма у току одбране врши се по наређењу претпостављене снабдевачке команде, првенствено са територије и дотуром средстава из снабдевачке јединице. По свом карактеру – врсти, одбрамбена операција „може се изводити као *задржавајућа, као одсудна или као комбинација тих двеју операција*.”⁸ Одсутна одбрана појединих објеката, рејона и праваца постиже се чврстим држањем простора, уз смањене могућности за маневар уназад и динамичним борбеним дејствима. Задржавајућа одбрана остварује се еластичним отпором, користећи отпорне тачке у дубини зоне одбране и активним борбеним дејствима по целој дубини непријатељевог распореда.

Од делатности опште логистике у току извођења *задржавајуће одбране* реализује се снабдевање интендантским покретним средствима, исхрана људства и обезбеђење водом за пиће, док реализација осталих делатности зависи од начина извођења и времена трајања одбране.

Такође, одбрамбене операције могу се реализовати у *додиру или ван додира са непријатељем*,⁹ што утиче на планирање и реализацију исхране у јединицама тактичког нивоа.

⁷ Правило бригада КоВ, Медија центар „Одбрана”, Београд, 2012, стр. 142.

⁸ Доктрина операција Војске Србије, Медија центар „Одбрана”, Београд, 2012, стр. 22.

⁹ Исто, стр. 21.

Утицај врсте одбрамбене операције Копнене војске на начин исхране у Војсци Србије

Питање исхране у ратном стању регулишу Правило позадинског обезбеђења оружаних снага СФРЈ у рату, Правило о исхрани у рату и Упутство о ратним материјалним резервама у ВС. Оба правила заснована су на систему позадинског обезбеђења и концепцијски нису сагласна са осталим документима из ове области која се заснивају на систему логистичке подршке. У односу на остала документа која имају додира са овом облашћу (Доктрина логистике, Упутство о ратним материјалним резервама у Војсци Србије и Правилник о општим логистичким потребама у МО и ВС), Правило о исхрани у рату је скоро 30 година старије, јер је издато 1983. године, док је Правило позадинског обезбеђења оружаних снага СФРЈ у рату издато 1990. године. „Исхрана је организована делатност команди, штабова и управа, јединица и установа, којом се у сарадњи са надлежним друштвено-политичким заједницама обезбеђују потребе људи и животиња у храни, а обухвата планирање, обезбеђење животних намирница, организацију и технологију припремања јела, производњу хлеба, клање стоке и прераду меса.”¹⁰ Према Правилу о исхрани у рату „исхрана је дефинисана као основна функција позадинског и интендантског обезбеђења и као процес који обухвата: планирање исхране, обезбеђење прехранбених производа, горива и воде за потребе исхране и организацију и технологију припремања јела, производње хлеба, клања стоке и прераде меса.”¹¹ Према овом правилу које је још увек на снази, текући дневни оброци могу бити редовни и смањени, док суви и конзервисани оброци могу бити редовни, смањени и импровизовани.¹²

Редовни текући дневни оброци су:

- текући оброк 1,
- текући оброк 2 (лицима из падобранских јединица, посадама укрцаним на бродовима и другим пловним објектима у опреми, распреми, ремонту и градњи и лицима која су им придодата, рониоцима и поморским диверзантима) и
- текући оброк за летаче.

Смањени текући дневни оброци су:

- текући умањени оброк (у ситуацији када је оскудица у храни) и
- текући минимални оброк (изразита оскудица у храни).

Редовни суви и конзервисани оброци су:

- суви оброк (за време путовања и када нема могућности да се припреми текући оброк или изда конзервисани оброк),
- конзервисани оброк за припаднике КоВ-а (лицима у борбеним дејствима када не могу да се хране текућим obroком 1),
- конзервисани оброк за летаче и падобранце (летачком особљу и падобранским јединицама када нема могућности за исхрану текућим obroком 2),
- конзервисани оброк за људство торпедних чамаца (када нема могућности за исхрану текућим obroком 2),

¹⁰ Правило позадинског обезбеђења оружаних снага СФРЈ у рату, ВИНЦ, Београд, 1990, стр. 27.

¹¹ Правило о исхрани у рату, ВИНЦ, Београд, 1983, стр. 9.

¹² Исто.

- конзервисани оброк за подморничаре (када нема могућности за исхрану текућим оброком 2),
- конзервисани оброк за поморске диверзанте и лаке рониоце (када нема могућности за исхрану текућим оброком 2),
- конзервисани специјални оброк (лицима којима се због обављања специјалних задатака не може обезбедити исхрана на други начин) и
- конзервисани оброк за посаде малих диверзантских подморница (када нема могућности за исхрану текућим оброком 2).

Смањени суви оброци хране су:

- умањени суви оброк (када је оскудица у храни),
- суви минимални оброк (када је изразита оскудица у храни).

Суви импровизовани оброк је најједноставнија замена за редовни суви и конзервисани оброк хране.

Континуирана исхрана припадника оружаних снага током извођења операција, као један од тежишних задатака логистичке подршке, условљава потребу да се извесна количина артикала хране ускладишти, тако да се може користити одмах по почетку извођења операција. Ови артикли сматрају се ратним материјалним резервама и треба да буду ешелонирани према количинама и врсти, ради квалитетног и потпуног задовољавања енергетско-биолошких потреба припадника Војске Србије.

Зависно од ситуације и места батаљона у борбеном распореду више јединице, људство ангажовано у операцијама храни се текућим оброком или конзервисаним – сувим оброком. Припрему јела свих потчињених јединица обављају јединице опште логистике. Када јединице изводе борбена дејства и нема могућности да се припреми и подели текући дневни оброк, исхрана се реализује сувим и конзервисаним оброцима. Као први обед припрема се јачи топли обед, а за други се издаје сува храна, од намирница предвиђених за текући и суви оброк. За суву храну користе се погодни артикли, а по могућности се врше и одговарајуће замене, применом Норме замене животних намирница за исхрану људи.¹³ Када се од расположивих артикала за текући оброк не могу издвојити погодни артикли за суву храну, од целокупног припадања намирница припремају се два топла обеда, а намирнице намењене за доручак користе се за појачање једног или оба обеда.

Јело се кува у формацијској ратној куварској техници (кухиње ауто-приколице, товарне кухиње...) најчешће за све јединице батаљона.¹⁴ Кад год постоје услови, јело се може кувати и у кухињама војних и цивилних ресторана и ресторана колективне исхране (шумских радилишта, мотела, хотела, болница и др.), а ако тога нема – и на пољским зиданим и импровизованим огњиштима. Према Правилу о исхрани у рату, начин исхране регулише старешина на положају команданта бригаде, самосталног батаљона-дивизиона и њему равном и вишем положају, тако што својом заповешћу одређује који оброк ће узимати људство јединица и установе (текући, суви или комбиновани), колико обеда ће се припремити дневно и време преузимања јела из куварске јединице.¹⁵

¹³ Правило о исхрани у рату, ССНО, Ину, Ин. број 457-1 од 7. 5. 1983. године и измене и допуне.

¹⁴ Технологија и организација припремања јела прописана је Упутством о припремању јела у рату, ССНО, Ину, И број 329-1 од 30. 3. 1983. године.

¹⁵ Правило о исхрани у рату, ВИНЦ, Београд, 1983, стр. 25.

Ако се изводи одсудна одбрана (у зависности од трајања њеног извођења) пружају се могућности за реализацију већег броја делатности опште логистике. Стабилнију организацију и реализацију исхране омогућују, начелно, рећи премештаји логистичких јединица, већи избор путева и врсте транспорта, повољније коришћење капацитета територије, стварање већих резерви и осамостаљивање појединих састава и групације, посебно у одсудној одбрани градова. За реализацију логистичке подршке, па и исхране, од кључног значаја је и адекватна заштита логистичких јединица од диверзантских група, ваздушних десаната и других облика дејстава непријатеља, као и правовремено снабдевање по етапама, одбрамбеним линијама и појасевима одбране.¹⁶ Начелно се, приликом одбране већег насељеног места, снаге одбране осамостаљују за што дужи период борбених дејстава и логистичке јединице се развијају ближе борбеном распореду. Ватрене и отпорне тачке и чворови одбране осамостаљују се попуном преко норми.¹⁷

Уколико се батаљон у борбеном распореду у *додиру са непријатељем* налази у првом оперативном ешелону, испред предњег краја одбране, у претпољу, у улози бочног осигурања, хеликоптерског десанта или у саставу снага за противдиверзантска дејства, људство користи конзервисани оброк. У другом оперативном ешелону и у резерви дели се кувана храна. За јединице нивоа батаљона које пружају оперативну и ватрену подршку за људство које се ангажује на извршењу задатка изван рејона размештаја издаје се конзервисани или суви оброк, а за остатак људства текући.

Уколико се одбрана изводи *ван додира са непријатељем* олакшана је организација и спровођење логистичке подршке и постоји могућност да се упоредо реализују задаци логистичке подршке у одбрани и врши припрема организације логистичке подршке за наредна дејства.

Логистичка подршка приликом извођења одређених операција може бити под великим утицајем тренутног стања у рејону извођења операција, као и дужине трајања операције. Неке јединице Војске Републике Српске, а посебно Војске Републике Српске Крајине су од једне до три године боравиле на истим положајима, а њихове интендантске јединице биле су развијене у насељеним местима. Снабдевање артиклима хране (изузев хлеба и меса) вршено је за више дана (7 до 14 дана).¹⁸ Артикли хране смештани су и чувани у кућама, погодним подрумима, магацинима и другим објектима у близини кухиња. Поједине јединице биле су опремљене и расхладним уређајима за чување лакокварљивих артикала хране.

Утицај врсте одбрамбене операције КоВ-а на организацију исхране припадника оружаних снага САД

Оружане снаге САД су институција која, приликом остваривања седам стратешких мисија, обавља следеће задатке: уништење непријатеља, обликовање безбедносног окружења, правовремени одговор на кризе, извођење операција насил-

¹⁶ Правило позадинско обезбеђење оружаних снага СФРЈ у рату, ВИЗ, Београд, 1990, стр. 94.

¹⁷ Правило позадинско обезбеђење оружаних снага СФРЈ у рату, ВИЗ, Београд, 1990, стр. 99.

¹⁸ Новаковић, С.: Интендантско обезбеђење батаљона-дивизиона, Војнотехничка академија Војске Југославије, Београд, 1999, стр. 39.

ног уласка, извођење одрживих копнених операција, пружање подршке цивилним властима и мобилизација оружаних снага. Ове стратешке мисије директно утичу на четири категорије које оружане снаге САД могу да изводе: нападне, одбрамбене, операције стабилизације и операције подршке.

Јединице оружаних снага САД се бране док не стекну довољну снагу за напад, а одбрамбене операције изводе се са циљем да се сломи непријатељева нападна моћ, изврши економизација снага, обезбеди време за консолидацију снага, задржи контрола над одређеним простором, заштити становништво и инфраструктура, прикупе обавештајни подаци о непријатељу или обезбеде услови који су повољни за извођење нападних операција.¹⁹

Врсте одбрамбених операција Копнене војске у оружаним снагама САД

У Field manual 3.0 – Operations, наведене су три врсте дефанзивних операција: мобилна одбрана, одбрана простора и одступање.²⁰

Мобилна одбрана је оријентисана на уништавање непријатељевих снага, ако је дубина рејона извођења операције довољна²¹, дозвољавајући непријатељу да напредује у позицију која га излаже противудару и захтева да одбрамбене снаге имају већу мобилност него нападач. Циљ ове операције јесте одвајање снага непријатеља од њихове подршке и прекид линија командовања и контроле. За разлику од осталих видова одбране, мобилна одбрана захтева логистичку подршку јединица као да се оне налазе у нападној операцији, нарочито велике количине горива, које тиме постају кључни фактор за успех.²²

Одбрана простора је оријентисана на поседување терена у одређеном интервалу, наводећи непријатеља у серију неповољних положаја и уништавајући га сређењем ватром. Циљ ове операције је задржавање простора, где се одбрамбене снаге постављају у међусобно подржавајуће, унапред припремљене положаје.²³ Већина снага стављена је у статичне одбрамбене положаје и зоне дејства, уз мале и мобилне резерве како би се задржао простор. Кључ успеха је ефективна и флексибилна контрола, синхронизација и дистрибуција ватре, као и заштита од упада непријатељевих диверзантских и специјалних снага.²⁴

Одступање подразумева извлачење сопствених снага ради добијања на времену, одржавања снага, стављања непријатеља у неповољан положај и избегава-

¹⁹ Field manual – Operations, FM 3-0 C1, Department of the army, Headquarters US Army, February 2011, стр. 3-6.

²⁰ Field manual – Operations, FM 3-0 C1, Department of the army, Headquarters US Army, February 2011, стр. 3-9.

²¹ Field manual – Tactics, FM 3-90, Department of the army, Headquarters US Army, July 2001, стр. 8-4.

²² Исто, стр. 10-5.

²³ Идем.

²⁴ Field manual – Operations, FM 3-0 C1, Department of the army, Headquarters US Army, February 2011, стр. 3-9.

ња борбе у неповољним условима.²⁵ Јединица може одступати са или без непосредног додира са непријатељем, како би се створили услови за враћање иницијативе за његово уништење, ради стварања услова за побољшање ситуације на терену или за спречавање њеног погоршања. Приликом извођења ових операција посебна пажња поклања се логистичкој подршци јединица на целој дубини рејона извођења операција, адекватној попуњености логистичких јединица и сталној повезаности са јединицама које се повлаче. Предвиђене су три врсте одступања – *извлачење из додира са непријатељем, одступање уз непосредни додир са непријатељем и повлачење.*

Извлачење из додира са непријатељем је планирана операција у којој се снаге извлаче из непосредног додира са непријатељем. Овај вид операције спроводи се ради заштите сопствених снага, пребацивања у друге рејоне извођења операција и избегавања борбе под неповољним условима. Приликом извођења ових операција формирају се мање снаге које служе за заштиту од непријатељевих напада и веће снаге које одступају. Операција је завршена када јединица изађе из непосредног додира са непријатељем.

Следећи вид одступања представља *одступање уз непосредни додир са непријатељем*, када се у принципу „размењује простор за време.“ Не постоје снаге које би биле у могућности да изведу било који вид напада или одбране, већ јединица, повлачећи се у дубину, напушта простор и купује време како би се сачекао прави моменат за наношење максималне штете непријатељу. Ова операција може се изводити уз или без непосредног додира са непријатељем. Приликом извођења ових операција, одбрамбене снаге треба да буду мобилне бар као и непријатељ, што намеће веће захтеве за логистичку подршку јединица, готово као у мобилној одбрани.

Последњи вид одступања је ситуација у којој се јединица, која није у контакту са непријатељем, *повлачи*. Ове јединице организују се за борбу, али само у самоодбрани.

Утицај врсте одбрамбене операције КоВ-а на начин исхране у оружаним снагама САД

Логистичка подршка одбрамбене операције КоВ у оружаним снагама САД захтева централизовану контролу, координацију и управљање кретањем средстава и попуном јединица. Одбрамбене операције КоВ-а које изводе снаге америчке војске су агресивне, захтевају веће количине муниције и мање количине горива. Заснивају се на комбинацији статичких и мобилних елемената како би се непријатељу одузела иницијатива и створили услови за противудар. Бригадни логистички центар се, зависно од простора и врсте операције, начелно, развија на 15 до 40 километара од линије фронта.

Логистика у оружаним снагама САД представља планирање и извршење кретања и подршке снага. Она укључује све аспекте војних операција које се односе на:²⁶

– креирање и развој, набавку, складиштење, кретање, дистрибуцију, одржавање, евакуацију и предислоцирање материјала,

²⁵ Исто.

²⁶ Field manual – Sustainment, FM 4-0, Department of the army, Headquarters US Army, April 2009, стр. 1-4.

- кретање, евакуацију и хоспитализацију људства,
- набавку или конструкцију, одржавање и рад објеката и
- набавке ради реализације услужних делатности.

Основне логистичке функције разликују се на тактичком и здруженом нивоу. На нивоу здружених јединица у оружаним снагама САД функције логистике су транспорт и дистрибуција, снабдевање, одржавање, логистичке услуге, подршка оперативним уговорима, инжењерија и медицинске услуге.²⁷ Исхрана као делатност резултат је комбинације неколико функција: снабдевања, логистичких услуга, спорта и дистрибуције. На тактичком нивоу логистичке функције су попуна људством, наоружањем, горивом, поправка средстава, кретање и подршка војницима и њиховим системима.²⁸ У оквиру функције набавке, средства су класификована на тактичком (ниво бригаде), оперативном (користе се за попуно тактичког нивоа, када попуна са стратегијског нивоа није изводљива) и стратегијском нивоу. У рејону извођења операција систем исхране подразумева коришћење неколико врста оброка.

Индивидуални оброк под називом First Strike Ration (FSR)²⁹ састоји се од три обода (за један цео дан – 2.850 Kcal), а креиран је за кратке периоде употребе (прва 72 сата операције) у условима који захтевају изузетну мобилност и висок интензитет борбених дејстава. Постоји укупно 9 различитих јеловника за овај оброк, за које није потребна претходна обрада ради употребе. Оброк је тежак 1,5 кг, пакује се у палете масе око 650 кг које, ускладиштене на температури од 26,6°C, имају рок трајања од две године.

Индивидуални оброк под називом Meals ready to eat (MRE)³⁰ дизајниран је за употребу приликом извођења војних вежби и за време војних операција, уколико није обезбеђена редовна исхрана топлим обедом. У 2015. години постојало је 24 врсте обода, од којих сваки обезбеђује једну трећину дневних потреба војника (1.250 Kcal). У принципу, за употребу није потребна термичка обрада (осим за напитке), али се од 1992. године уз обед добија и уређај који без пламена може подгрејати храну и напитке. Цео обод, док је запакован, може бити потопљен у кључалу воду, како би се угрејао пре употребе. Обод је тежак око 0,8 кг, пакује се у паковања од по 24 обода, који се након тога пакују у палете масе око 500 кг. Ове палете ускладиштене на температури од 26,6°C имају рок трајања од три године или дуже, уколико се складиште уз коришћење расхладних уређаја.

Индивидуални ободи под називом Meal, Cold Weather (MCW) и The Food Packet Long Range Patrol (LRP) намењени су за два различита сценарија током борбених дејстава.³¹ MCW је намењен за употребу у зимским условима, са намирницама које не могу да се смрзну и напцима против дехидрације током извођења борбених дејстава. Издају се три оваква обода (један обод – 1.540 Kcal), у случају да је потребно обезбедити исхрану за цео дан (4.500 Kcal), у камуфлираним паковањима. LRP је намењен

²⁷ Joint logistics, JP 4-0, Department of the army, Headquarters US Army, October 2013, стр. II-1.

²⁸ Field manual – Quartermaster principles, FM 10-1, Department of the army, Headquarters US Army, August 1994, стр. 2-2.

²⁹ Operational Rations Division - DLA Troop Support, Directorate of Substinence, January 2015, стр. 1.

³⁰ Исто, стр. 4.

³¹ Operational Rations Division - DLA Troop Support, Directorate of Substinence, January 2015, стр. 12.

употреби у дејствима која изводе специјалне снаге, када није могуће редовно снабдевање и када тежина и запремина оброка могу утицати на кретање и дејство појединца. Паковање је, такође, камуфлирано и обично се деле обеди за цео дан (4.500 Kcal). За употребу једног обода потребно је обезбедити око 1 литар воде, ради хидратације намирница и напитака. Обед је тежак око 0,5 кг и пакује се у заједничка паковања (12 обода) тешка око 6 кг, након чега се пакују у палете тешке око 350 кг. Ове палете, ускладиштене на температури од 26,6°C, имају рок трајања од три године.

Након стварања могућности за организовану припрему и поделу хране, прелази се на групне оброке под називом Unitized Group Rations Heat and Serve (UGR – H&S),³² који су намењени за исхрану војника током операција. Дизајнирани су тако да максимизирају могућности употребе хране из комерцијалних извора и поједноставе процес обезбеђења хране високог квалитета у теренским условима. Све компоненте за комплетан обед за 50 људи налазе се у једном паковању, изузев млека, житарица, хлеба и свежег воћа и поврћа. У 2015. години постојало је 7 менија за доручак и 14 менија за ручак и вечеру (један обед – 1.450 Kcal). UGR – H&S пакује се у паковања која садрже два обода, након чега се пакују у палете са намирницама за 400 обода. Један обед за 50 људи тежак је око 18 кг, а рок чувања је минимално 18 месеци, уколико је ускладиштен на температури од 26,6°C. Овај обед, као и сви остали групни обеди, садржи потрошна средства као што су чаше, салвете, кесе за ђубре, прибор и сл.

Оброк под називом Unitized Group Rations Express (UGR – E)³³ намењен је за исхрану у условима када је неопходно поделити топао обед војницима, а нема довољно времена, покретних средстава или људства за његову припрему. Такође, овај обед се користи у случајевима када дотур термички обрађене храна на одређеним локацијама није практичан ни безбедан. Дизајниран је за 18 војника и може бити употребљен након подгрејавања које траје 30 до 45 минута. Рок чувања овог обода је минимално 18 месеци, уколико је ускладиштен на температури од 26,6°C.

Оброк под називом Unitized Group Rations – A option (UGR - A)³⁴ намењен је за исхрану војника током операција, када постоји могућност за организовану припрему и поделу хране, уз потпуну максимизацију употребе хране из комерцијалних извора. Чине га намирнице које захтевају чување у фрижидеру и самим тим већи захтев за транспорт, који се реализује специјализованим возилима. Све компоненте за комплетан обед за 50 људи налазе се у једном паковању, изузев млека и цереалија, хлеба и свежег воћа и поврћа. У 2015. години постојало је 7 менија за доручак и 16 менија за ручак и вечеру (један обед – 1.450 Kcal). Овај обед пакује се у паковања која садрже три обода, након чега се пакују у палете са намирницама за 600 обода. Маса једног обода за 50 људи је око 13 кг, а рок чувања је минимално 9 месеци, уколико су намирнице ускладиштене на температури од 26,6°C (смрзнуте намирнице на -17°C).

Оброк под називом Unitized Group Rations - B option (UGR - B)³⁵ састоји се од 7 менија за доручак и 14 менија за ручак и вечеру који обезбеђују 1.300 Kcal по обеду. Такође, дизајнирани су за максимизацију комерцијалних извора, али су ускла-

³² Исто, стр. 23.

³³ Исто, стр. 26.

³⁴ Исто, стр. 30.

³⁵ Operational Rations Division - DLA Troop Support, Directorate of Substinence, January 2015, стр. 36.

диштени у складиштима Владе САД и користе их маринци САД. Нема смрзнутих намирница и у свом саставу има намирнице које захтевају хидратацију. Обед обезбеђује намирнице за 50 људи и свака палета се састоји од осам паковања довољних за исхрану 400 људи. Ове палете ускладиштене на температури од 26,6°C имају рок трајања од 18 месеци.

У употреби у америчкој војсци налазе се и обеди за преживљавање (Food Packet Survival³⁶). То су:

– *General Purpose Improved (GP-I)*, намењен појединцима у ситуацијама које подразумевају бежање или избегавање непријатељевих снага, у условима недостатка пијаће воде и за потребе припадника америчког ваздухопловства. Сваки обед обезбеђује 1.447 Kcal и користи се за период до 5 дана, а дизајниран је тако да минимизира метаболичке потребе за водом. За припрему ради употребе потребно је око 400 грама воде. Рок употребе овог обеда је 5 година ако је ускладиштен на температури од 26,6°C.

– *Aircraft, Life Raft*, намењен појединцима приликом авионских несрећа у Ратној морнарици САД. Обед обезбеђује 300 Kcal и креиран је тако да минимизира метаболичке ефекте акутне изгладнелости. Рок употребе овог обеда је 84 месеца ако је ускладиштен на температури од 26,6°C.

– *Abandon Ship*, креиран за потребе припадника Ратне морнарице. Обезбеђује намирнице за 3 дана, приликом напуштања пловила. Обед обезбеђује 2.400 Kcal, а његов рок употребе је 84 месеца ако је ускладиштен на температури од 26,6°C.

Исхрана је базирана на нивоу батаљона централизовано, али и на нивоу чете постоје средства која омогућавају децентрализовану самосталну исхрану. На нивоу чете постоји вод за снабдевање који врши прихват и дистрибуцију артикала хране и, у начелу, чува резерве артикала хране за три дана. Занимљиво је да су те резерве разбијене на Ration Break Points (RBP), тј. на три тачке на којима се чувају резерве за по један дан. Тачке треба да буду мобилне и на сигурном растојању једна од друге. Вод се састоји од четири одељења:³⁷ штабног одељења, одељења задуженог за пријем, складиштење и издавање артикала хране, транспортног одељења и одељења за одржавање. Поред командира, у воду постоји водни наредник (слично четном старешини) који је у потпуности одговоран за издавање, пријем и чување артикала хране на свим нивоима.

На нивоу бригаде постоје снабдевачки батаљони који имају у резерви артикле хране за 5 дана. Због различитих мисија и употребе постоје разлике у исхрани између лаких и тешких јединица, али је систем припреме хране исти. На нивоу батаљона постоји mobile kitchen trailer (МКТ), покретна кухиња ауто-приколица, док на нивоу чете–батерије постоје ограничени капацитети за припрему топлог обеда kitchen company level field feeding (KCLFF) или KCLFF-enhanced (KCLFF-E). МКТ је потпуно опремљена кухиња која може бити транспортована копом, хеликоптером или авионом. Има капацитет од 300 оброка и четири послужиоца. KCLFF је скуп више различитих средстава и састоји се од грејног тела, контејнера итд. Дизајниран

³⁶ Исто, стр. 40, 41, 42.

³⁷ Field manual – Basic doctrine for army field feeding and class I operations management, FM 10-23, Department of the army, Headquarters US Army, April 1996, стр. 2-5.

је за подгревање јела или за ограничену припрему A-rations и B-rations. Транспортује се копненим путем, има капацитет од 200 обеда дневно и два послужиоца. Овакав систем исхране омогућује подршку јединицама које су изузетно мобилне и омогућава лакше прилагођавање тактичкој ситуацији. Стандард исхране у оружаним снагама САД је бар један топли обед дневно (A- или B-rations). На нивоу батаљона и бригаде врши се попуна пијаћом и техничком водом, НХБ заштитном опремом, муницијом, материјалом за запречавање, резервним деловима, горивом и медицинским материјалом.

Током извођења мобилне одбране логистичке јединице су удаљеније од првог оперативног ешелона него што је то уобичајено. Исхрана припадника јединица које изводе мобилну одбрану, због динамике која је потребна за њену реализацију, врши се са Meals ready to go, а у изузетним случајевима са UGR - E. Јединице могу бити попуњене и преко норме. Иако је тежиште на снабдевању горивом и муницијом, у случају да извођење мобилне одбране траје дужи период, јединицама логистичке подршке намеће се потреба да буду изузетно флексибилне и мобилне ради правовременог достављања артикала хране.

Приликом извођења одбране простора исхрана припадника јединица које учествују у овим операцијама најчешће се врши са Meals ready to go и UGR - E, али се у изузетним случајевима може обављати и са UGR - A на нивоу чете. Имајући у виду да јединица највероватније неће вршити маневар уназад, смањена је могућност коришћења Ration break points, али је снабдевање јединица артиклима хране лакше, као и исхрана, нарочито због могућности ограничене припреме хране на нивоу чете.

Извлачење из додира са непријатељем захтева да се резерве планирају у дубини рејона извођења операција на копну или да се достављају ваздушним путем. Снабдевање артиклима хране је отежано, чиме коришћење дубине рејона извођења операција од стране логистичких јединица и правилан распоред Ration break points имају изузетно велик утицај на успех извођења ове операције. Припадници јединице се најчешће хране са Meals ready to go, UGR - E и UGR - B.

Одступање уз додир са непријатељем је, генерално гледано, захтевније од претходног вида одступања. Такође, захтева да се резерве планирају у дубини рејона извођења операција на копну или да се достављају ваздушним путем. Снабдевање артиклима хране је отежано, чиме коришћење дубине рејона извођења операција од стране логистичких јединица и правилан распоред Ration break points има изузетно велики утицај на успех извођења ове операције. Припадници јединице се најчешће хране са Meals ready to go и UGR - E.

Одступање без додира – повлачење није толико ризично као претходна два и логистички није захтевно, те се исхрана најчешће заснива на UGR - A.

Закључак

Упоређујући врсте одбрамбених операција у Војсци Србије и оружаним снагама САД може се закључити да је њихова класификација сложенија у америчкој војсци. Самим тим, посматрајући аспекте већег број различитих врста одбрамбених операција, може се прецизније уочити њихов утицај на пружање логистичке подршке и

исхрану у операцијама. У организацији логистичке подршке америчке војске, па и исхране, т на што већем степену мобилности и самосталности јединица за припрему хране. Та мобилност условљава да се артикли хране и материјалне резерве организују на палетном систему и чувају на возилима, било да су у питању артикли хране на батаљонском или бригадном нивоу. Тачкасти распоред резерви утиче да та мобилност буде још већа, чиме се обезбеђује и већа безбедност. Осамостаљивање чета да могу припремати храну уз ограничену употребу грејних тела и контејнера умногоме олакшава исхрану припадника оружаних снага САД у тешким ратним условима када су линије снабдевања из неког разлога прекинуте или угрожене.

Регулатива која дефинише исхрану у операцијама америчке војске у суштини је новијег датума, иако су поједини правилници ступили на снагу 90-тих година прошлог века. Међутим, за разлику од Војске Србије, америчка војска није направила концепцијски прелаз са позадинског обезбеђења на логистичку подршку, па реално гледано, без обзира на утицај технолошког развоја на увођење нових, савремених интендантских средстава, није било потребе за измену или замену тренутно важеве регулативе.

Иако су критеријуми следовања и ешелонирања артикала хране по нивоима веома прецизно дефинисани, документа која регулишу исхрану у Војсци Србије нису у потребном обиму усаглашена ни са Доктрином логистике као, хијерархијски гледано документом вишег нивоа, ни међусобно. Већину докумената која регулишу ову област потребно је изменити или зановити, како би се систем логистичке подршке, по овом питању, термилошки и концепцијски унифицирао.

Правило о исхрани у рату и Правило позадинског обезбеђења оружаних снага СФРЈ у рату, који су базирани на систему позадинског обезбеђења, треба да буду стављени ван снаге и сачињени нови засновани на систему логистичке подршке и новијим научним достигнућима у овој области. Упутство о ешелонирању ратних материјалних резерви у Војсци Србије такође треба да буде усклађено са Доктрином логистике и Правилником о општим логистичким потребама у МО и ВС по питању надлежности за коришћење резерви на свим нивоима ешелонирања артикала хране и редефинисано питање надлежности за његово доношење.

Изменама и допунама наведених докумената и њиховим међусобним усаглашавањем, ступањем на снагу новог документа који би регулисао питање исхране у ратном стању, у складу са опредељењима наведеним у Доктрини логистике, био би формиран концепцијски и термилошки усаглашен систем доктринарних докумената нижег хијерархијског нивоа, који би у потпуности регулисао питање критеријума следовања и ешелонирања артикала хране по нивоима и исхране у рату јединица Војске Србије, па самим тим и у различитим врстама операција. Приликом израде или измене докумената која би регулисала област исхране и снабдевања артиклима хране у Војсци Србије могуће је коришћење искустава и регулативе која се примењује у америчкој војсци или оружаним снагама других држава, тим пре што представљају отворени извор. Правилним одабиром појединачних решења оружаних снага САД и оружаних снага других држава и њиховом рационалном примени на поједине аспекте логистичке подршке у Војсци Србије могуће је креирати савремени и усклађени доктринарни систем докумената на свим нивоима извођења операција.

Литература

- [1] *Доктрина логистике*, Београд: Медија центар „Одбрана”, 2012.
- [2] *Доктрина операција Војске Србије*, Београд: Медија центар „Одбрана”, 2012.
- [3] *Joint logistics JP 4-0*, Headquarters US Army, Department of the army, October 2013.
- [4] Kress, Moshe. *Operational logistics – The Art and Science of Sustaining Military Operations*, New York: Springer Science+Business Media, 2002.
- [5] Новаковић, Срђан. *Интендантско обезбеђење батаљона – дивизиона*, Београд: Војнотехничка академија Војске Југославије, 1999.
- [6] *Operational Rations Division*, Directorate of Substinence, DLA Troop Support, January 2015.
- [7] *Правилник о општим логистичким потребама у Министарству одбране и Војсци Србије – пречишћен текст*, Службени војни лист 31/2011.
- [8] *Правило Бригада Копнене војске*, Београд: Медија центар „Одбрана”, 2012.
- [9] *Правило о исхрани у ЈНА у рату*, Београд: ВИНЦ, 1983.
- [10] *Правило о исхрани у рату*, ССНО, ИнУ, И број 457-1 од 07. 05. 1983. године и измене и допуне.
- [11] *Правило позадинско обезбеђење оружаних снага СФРЈ у рату*, Београд: ВИЗ, 1990.
- [12] *Упутство о припремању јела у рату*, ССНО, ИнУ, И број 329-1 од 30. 03. 1983. године.
- [13] *Field manual – Basic doctrine for army field feeding and class I operations management FM 10-23*, Department of the army, Headquarters US Army, April 1996.
- [14] *Field manual – Operations, FM 3-0 C1*, Headquarters US Army, Department of the army, February 2011.
- [15] *Field manual – Quartermaster principles FM 10-1*, Headquarters US Army, Department of the Army, August 1994.
- [16] *Field manual – Sustainment FM 4-0*, Headquarters US Army, Department of the Army, April 2009.
- [17] *Field manual – Tactics, FM 3-90*, Headquarters US Army, Department of the army, July 2001.